

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
Інститут ботаніки імені М. Г. Холодного НАН України
Департамент екології та природних ресурсів Полтавської ОДА
University of Natural Resources and Life Sciences Vienna (BOKU), Austria
Bialystok University of Technology, Faculty of Civil Engineering and Environmental
Sciences, Department of HVAC Engineering
Institute of Mathematical Sciences, Faculty of Science,
University of Malaya, Kuala-Lumpur, Malaysia
Jamia Millia Islamia, New Delhi, India
Laval University, Quebec, Canada
Sindh Madressatul Islam University, Karachi, Pakistan
Deutsche Gesellschaft Für Internationale
Zusammenarbeit (GIZ) GmbH
Gemeinde Filderstadt, Deutschland
University of Stuttgart, Stuttgart, Deutschland
Муниципалітет м. Фільдерштадт, Німеччина
Державна екологічна академія післядипломної освіти та управління
Національний університет «Львівська політехніка»
Національний технічний університет України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
«Київський політехнічний університет імені І. Сікорського»
Одеський державний екологічний університет
Сумський національний аграрний університет
Сумський державний університет
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Вінницький національний технічний університет
Запорізький національний університет
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Харківський національний автомобільно-дорожній університет
Національний технічний університет «Харківський політехнічний університет»
Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського
ТОВ «НЬЮФОЛК НТЦ»
СП «Полтавська газонафтова компанія»

IV Міжнародна науково-практична конференція «Екологія. Довкілля. Енергозбереження»



Полтава, НУП, 7-8 грудня 2023 року

*Смоляр Н.О., к. б. н., доцент,
Бездудний В.В., магістрант*

*Національний університет
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»*

АНАЛІЗ КІЛЬКІСНИХ І ЯКІСНИХ ПОКАЗНИКІВ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОЇ МЕРЕЖІ ПОЛТАВСЬКОЇ ГРОМАДИ (УКРАЇНА)

У контексті реалізації екологічної політики держави з метою забезпечення національних інтересів було прийнято Указ Президента України від 30 вересня 2019 року «Про цілі сталого розвитку України на період до 2030 року», серед яких зазначаються й ті, які спрямовані на запобігання втратам екосистемного та біологічного різноманіття, його відтворення та охорону.

Найбільш дієвим механізмом реалізації цих завдань є природозаповідання, оскільки природно-заповідні об'єкти й території є важливими біоцентрами збереження й відтворення біорізноманіття на всіх рівнях (індивідуальному, популяційному, видовому, ценотичному, біотопічному екосистемному, ландшафтному, біомному), а також ті осередки біорізноманіття, з яких біорізноманіття поширюється й на ті місцевості, які деградовані.

Відсоток заповідності конкретної території (природної чи адміністративної) є важливим показником її стану, збереженості природи й екологічної грамотності мешканців. Він вираховується як співвідношення загальної площі всіх природно-заповідних територій та об'єктів території до її загальної площі.

Природно-заповідна мережа Полтавської області станом на 1 січня 2021 року налічувала 393 об'єкти загальною площею 142,79 тис. га, що визначило показник заповідності в 4,97%. Природно-заповідний фонд (ПЗФ) Полтавської області репрезентують: національні природні парки – 2 (площа – 22792,62 га); регіональні ландшафтні парки – 5 (площа – 53056,45 га); заказники загальнодержавного значення – 20 (площа – 41226,9 га) та місцевого значення – 159 (площа – 38492,31 га); пам'ятки природи загальнодержавного значення – 1 (площа – 145 га) та місцевого значення – 137 (площа – 1739,03 га); ботанічний сад загальнодержавного значення – 1 (площа – 18 га); дендрологічні парки загальнодержавного значення – 2 (площа – 20,9 га) та місцевого значення – 1 (площа – 7,64 га); парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення – 4 (площа – 442,5 га) та місцевого значення – 13 (площа – 179,64 га); заповідні урочища – 48 (площа – 7116,2 га) [2].

Уведення в Україні в 2021 році нового адміністративно-територіального устрою визначило в межах Полтавської області 60 територіальних громад, які знаходяться в чотирьох адміністративних районах – Кременчуцькому, Миргородському, Лубенському та Полтавському.

Проведений аналіз розподілу територій та об'єктів ПЗФ Полтавщини відносно окремих територіальних одиниць виявив, що показник заповідності Полтавської області дещо поступається національному (6,77%) та знаходиться на значно нижчому рівні, ніж європейський. Різняться він і за районами й за територіальними громадами [1].

Показник заповідності окремих територіальних громад коливається в досить широкому діапазоні – від 20,65% (у Кобеляцькій ТГ Полтавського району) до 0,025% (у Терешківській ТГ Полтавського району). А в трьох ТГ (Пришибська, Гоголівська, Ромоданівська) взагалі об'єкти ПЗФ відсутні [1], незважаючи на наявні природні ресурси та добрий стан збереження біорізноманіття окремих територій.

Полтавська ТГ є однією з 24 громад у Полтавському районі. Вона займає площу 54870,0 га, і за цим показником знаходиться на 6-му місці в районі. Однак, показник заповідності (0,46) є одним із найнижчих у розрізі територіальних громад у районі. Пов'язане це тим, що, незважаючи на відносно репрезентативну кількість об'єктів ПЗФ (37) загальною площею 266,36, майже всі вони (36 об'єктів; 97,3%) є точковими, тобто мають площу меншу 50,0 га.

У категоріальному відношенні ПЗФ Полтавської громади представляють:

- заказники (три об'єкти загальною площею всього 56,7 га), із яких два ботанічних («Рожаївський», «Руднянський») та один («Кротенківський») ландшафтний;
- пам'ятки природи ботанічні (26 об'єктів загальною площею 30,24 га): «Березовий гай», «Дуб пірамідальний», сім об'єктів збереження вікових дерев дуба звичайного під однаковою назвою «Дуб черешчатий», «Дуби черешчаті», два об'єкти збереження дубових насаджень під назвою «Дубовий гай», а також «Каштан Вавілова», «Каштанова алея», «Парк Полтавської дослідної станції», «Парк обласної лікарні»;
- парки – пам'ятки садово-паркового мистецтва (вісім об'єктів загальною площею 179,15 га): «Полтавський міський парк», «Бульвар Гоголя», «Бульвар Котляревського», «Корпусний сад», «Парк аграрного технікуму», «Парк агробіостанції педуніверситету», «Парк ім. Котляревського», «Парк на садибі Панаса Мирного», «Петровський парк».

Майже всі об'єкти ПЗФ Полтавської громади мають місцеве значення й тільки парк – пам'ятка садово-паркового мистецтва «Полтавський міський парк» – загальнодержавне.

Статус заказників забезпечує збереження біологічного різноманіття, зокрема й раритетного. Це – об'єкти природного блоку охорони. Ландшафтний заказник «Кротенківський» створений із метою збереження ландшафтів долин р. Ворскла, а саме – правого корінного берега річки із лучно-степовою й лісо-чагарниковою рослинністю, а також паркового насадження на території пансіонату «Кротенківський». Ботанічний заказник «Рожаївський» є найціннішим об'єктом ПЗФ не тільки Полтавської ТГ, а й Полтавської області, оскільки на його території охороняється рослинний світ лучних степів, у складі якого чисельні популяції рідкісних созофітів – сім видів, включених до Червоної книги України, та п'ять – до регіонального списку. Мета ботанічного заказника «Руднянський» – збереження сосново-дубових насаджень на борівій терасі р. Ворскла з багатим рослинний і тваринним світом, у складі яких – і рідкісні созофіти (два види включені до Червоної книги України, 10 – до регіонального списку).

Статус ботанічної пам'ятки природи забезпечує охороною вікові та меморіальні дерева дуба звичайного (12), дуба піраміадного (1), гіркокаштану звичайного (1), групи дерев дуба звичайного (2), алеї (1), бульварів і гаїв (5), парків міста (10).

Парки – пам'ятки садово-паркового мистецтва створені з метою збереження цінних паркових насаджень із колекційними блоками, які є зразками зеленого та паркового будівництва, і є цінними в історичному та краєзнавчому аспектах.

Усі природно-заповідні об'єкти Полтавської громади виконують важливі екологічні, краєзнавчі, рекреаційні та просвітницькі функції. Вони є об'єктами екскурсійної та полігонами еколого-просвітницької діяльності.

Одним із найціннішим і еталонним об'єктом ПЗФ колекційного блоку в межах Полтавської громади є парк – пам'ятка садово-паркового мистецтва «Полтавський міський парк». Створений як об'єкт ПЗФ колекційного блоку, в межах нього охороняється й спонтанне природне біорізноманіття, зокрема й цінний лісовий масив природнього походження «Яківчанський ліс» – останець природних дібров, так званого, «зеленого кільця» Полтави.

Для стабілізування екологічного стану території громади, реалізації ідей стійкого розвитку на рівні громади важливими є й питання підвищення показника заповідності, зокрема шляхом створення нових об'єктів ПЗФ. Нами в попередніх публікаціях [1] наголошувалося на заповіданні лісового масиву в межах Полтави «Гришків ліс», природних та напівприродних місцевостей у районі Монастирської гори, природних комплексів лівого берега р. Ворскла районі села Вакуленці (соснові насадження, вологі ліси із тополь та вільхи, водойм та заплавних лук), водоохоронні зони річок

Ворскли й Коломаку в районі Прирічкового парку та інших територій – осередків збереження біорізноманіття.

Використані інформаційні джерела:

1. Голік Ю. С., Смоляр Н. О., Остапенко П. О., Чепурко Ю. В. *Особливості розподілу територій і об'єктів природно-заповідного фонду Полтавської області в умовах нового адміністративно-територіального устрою України // Екологічні науки. 2021. Вип.6 (39). С. 171–177.*

2. *Природно-заповідний фонд Полтавської області : Реєстр-довідник / Смоляр Н.О. Полтава : ШвидкоДРУК, 2014. 149 с.*

3. *Регіональна екомережа Полтавщини / колектив авторів під заг. ред. О.М. Байрак. Полтава : Верстка, 2010. 214 с.*

4. *Смоляр Н.О., Гостудим О.М. Сучасна природно-заповідна мережа м. Полтави та перспективи її оптимізації // Географія та екологія Полтави : Збірник матеріалів Всеукр. наук.-практ конф. Полтава : Верстка, 2008. С. 7–17.*

УДК 502.173:574.1(477.53-751.4)

Смоляр Н.О., к. б. н., доцент,

Бондар С. О., магістрант

*Національний університет «Полтавська політехніка
імені Юрія Кондратюка»*

**ПЕРСПЕКТИВИ ОХОРОНИ ПРИРОДНИХ КОМПЛЕКСІВ І
РАРИТЕТНОГО БІОРИЗНОМАНІТТЯ В ОКОЛИЦЯХ
с. НИЖНІ МЛИНИ ПІД ПОЛТАВОЮ**

Біорізноманіття є національним ресурсом України, збереження та невиснажливе його використання визнано одним із головних пріоритетів державної політики у сфері природокористування, екологічної безпеки та охорони довкілля, невід'ємною умовою поліпшення його стану та екологічно збалансованого соціально-економічного розвитку.

Збереження біорізноманіття в Україні розглядається як система заходів щодо збереження екофонду – ієрархічної системи біоти, що охоплює гено-, демо-, цено-, екосистеми, біоми в їх єдності з навколишнім природним середовищем. Такий підхід до збереження біорізноманіття означає, що антропогенна діяльність повинна орієнтуватися на максималізацію природних процесів та об'єктів у довкіллі й мініміалізацію втручання в біосферу.

Дієвим механізмом такого підходу є природозаповідання, тобто створення на територіях із репрезентативними та унікальним біорізноманіття (на видовому, популяційному, ценотичному, екосистемному, ландшафтному, біотопічному рівнях) об'єктів природно-